

УДК 614.27:332.144+332.025.2):615.1:005:364-785:006.4

DOI <https://doi.org/10.32782/health-2024.1.17>

СУЧАСНИЙ СТАН СТРУКТУРИ АПТЕЧНИХ ЗАКЛАДІВ, ЩО ПЕРЕБУВАЮТЬ У КОМУНАЛЬНІЙ ВЛАСНОСТІ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД МІСТ, У КОНТЕКСТІ ФАРМАЦЕВТИЧНОЇ БЕЗПЕКИ

Панькевич Остап Богданович,

доктор філософії,
асистент кафедри організації і економіки фармації
Львівського національного медичного університету імені Данила Галицького
ORCID ID: 0000-0002-1702-8689

Громовик Богдан Петрович,

доктор фармацевтичних наук, професор,
завідувач кафедри організації і економіки фармації
Львівського національного медичного університету імені Данила Галицького
ORCID ID: 0000-0002-6459-6021

Ткаченко Наталя Олександрівна,

доктор фармацевтичних наук, професор,
завідувач кафедри управління і економіки фармації
Запорізького державного медико-фармацевтичного університету
ORCID ID: 0000-0002-8566-5938

Шунькіна Софія Євгенівна,

кандидат фармацевтичних наук,
старший викладач кафедри організації і економіки фармації
Львівського національного медичного університету імені Данила Галицького
ORCID ID: 0000-0003-3911-5238

Серед ключових питань фармацевтичної безпеки важливою є підтримка належного рівня фармацевтичного забезпечення та якості фармацевтичної допомоги в умовах надзвичайних станів. Стаття містить аналіз структури аптечних закладів (АЗ), що перебувають у комунальній власності територіальних громад великих, крупних та найкрупніших міст та обласних центрів України, із подальшим визначенням їхнього потенціалу щодо створення резервів фармацевтичної продукції в умовах прогнозованого дефіциту місцевих бюджетів.

Матеріалом дослідження слугували листи-відповіді, що були отримані на інформаційні запити стосовно структури АЗ, які перебувають на підконтрольній уряду України території у комунальній власності територіальних громад міст. Кількість листів-відповідей (30) значно перевищила кількість запитів (22), позаяк кожен орган місцевого самоврядування має власну структуру, що зумовило необхідність перенаправлення запиту до належних розпорядників інформації. Окрім цього, задля реалізації мети роботи використано загальнонаукові методи дослідження: системний підхід, контент-аналіз, порівняння та узагальнення.

Установлено, що в комунальній власності більшості (54,5%) територіальних громад великих, крупних та найкрупніших міст України АЗ відсутні. У власності решти десяти досліджуваних територіальних громад перебуває 87 АЗ, із них один аптечний склад, 23 аптеки та 63 аптечні пункти. При цьому на одну аптеку припадає три аптечні пункти. Слід зазначити, що майже дві третини АЗ (62,0%) перебуває у комунальній власності трьох міст (Кривий Ріг, Одеса та Запоріжжя). Варто зауважити, що лише одна з 23 аптек, а саме «Муніципальна аптека міста Харкова», звільнена від орендної плати під час дії воєнного стану.

Визначено необхідність обґрунтування доцільності перебування АЗ у комунальній власності територіальних громад міст в умовах прогнозованого дефіциту обласних та міських бюджетів, а також неспроможність цих АЗ із погляду фармацевтичної безпеки бути якісною основою для створення резервів фармацевтичної продукції для запобігання та ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій.

Ключові слова: аптечні заклади, комунальна власність, органи місцевого самоврядування, фармацевтичне забезпечення, фармацевтична безпека, надзвичайні стани.

Ostap Pankevych, Bohdan Hromovyk, Natalia Tkachenko, Sofiya Shunkina. The current state of the structure of pharmacy establishments, that are in the communal property of territorial communities of cities, in the context of pharmaceutical safety

Among the key issues of pharmaceutical safety are the issues of maintaining the appropriate level of pharmaceutical supply and the quality of pharmaceutical care in emergency situations. The article contains an analysis of the structure of pharmacy establishments (PE) that are communally owned by territorial communities of big, large and largest cities and regional centers of Ukraine, with a further determination of their potential to create reserves of pharmaceutical products in the conditions of a projected deficit of local budgets.

The research material was the response letters that were received to information requests regarding the structure of PE, which are communally owned by the territorial communities of cities and are located in the territory under the control of the government of Ukraine. The number of response letters (30) significantly exceeded the number of requests (22), since each local self-government body has its own structure, which caused the need to redirect the request to the appropriate information managers. In addition, in order to realize the goal of the work, general scientific methods of research were used: system approach, content analysis, comparison and generalization.

It was established that in the communal property of the majority (54.5%) of the territorial communities of big, large and largest cities of Ukraine, there were no PE. The rest of the 10 investigated territorial communities own 87 PE, including one pharmacy warehouse, 23 pharmacies and 63 pharmacy points. At the same time, there are three pharmacy points for one pharmacy. It should be noted that almost two-thirds of PE (62.0%) are communally owned by three cities (Kryvyi Rih, Odesa, and Zaporizhzhia). It is worth noting that only one of the 23 pharmacies, namely the «Municipal pharmacy of the city of Kharkiv», is exempt from rent during martial law.

It was determined the necessity of substantiating the expediency of PE to be communally owned by territorial communities of cities in the conditions of the projected deficit of regional and city budgets, as well as the inability of these PE, from the point of view of pharmaceutical safety, to be a qualitative basis for the creation of reserves of pharmaceutical products for prevention and elimination consequences of emergency situations.

Key words: *pharmacy establishments, communal property, local self-government bodies, pharmaceutical supply, pharmaceutical safety, emergency situations.*

Вступ. Сьогодні серед ключових питань фармацевтичної безпеки актуальною залишається підтримка належного рівня фармацевтичного забезпечення та якості фармацевтичної допомоги в умовах надзвичайних станів. Вітчизняна фармація потрапила у надзвичайну ситуацію, як і вся система охорони здоров'я, із поширенням COVID-19, а згодом усе ускладнилося новими викликами, які були пов'язані з повномасштабною збройною російською агресією проти України.

У переліку надзвичайних проблем фармації першого року війни були насамперед управлінсько-економічні та ситуативні негаразди у фармацевтичних виробників, оптових фармацевтичних підприємств, аптек та аптечних мереж: фізичне знищення місць провадження фармацевтичної діяльності, закриття в Україні близько п'ятої частини аптек, зростання щонайменше вдвічі вартості логістичних операцій, відтік фармацевтичних фахівців унаслідок зовнішньої та внутрішньої міграції та ін. [1].

Нині процес відновлення кількості аптек триває, і станом на 30.11.2023 на підконтрольній Україні території налічувалося майже 17,8 тис аптечних закладів (АЗ) [2], що відносяться до приватної, комунальної чи державної форм власності. Деякі науковці стверджують, що поступова ліквідація державних та комунальних АЗ призвела до погіршення доступності окремих груп

лікарських засобів [3], інші ж пропагують ідею збільшення кількості АЗ комунальної форми власності, мотивуючи це їх соціальною значущістю [4]. При цьому останні дослідження вказують на те, що низка аптечних мереж приватної форми власності беруть активну участь у Програмі державних гарантій медичного обслуговування населення [5].

Конституція України визначає, що територіальні громади села, селища, міста безпосередньо або через утворені ними органи місцевого самоврядування (ОМС) управляють майном, що є в комунальній власності, зокрема вони утворюють, реорганізують та ліквідовують комунальні підприємства, організації та установи, а також здійснюють контроль за їхньою діяльністю [6]. Окрім цього, до повноважень ОМС відноситься прийняття рішень щодо відчуження відповідно до закону комунального майна; затвердження місцевих програм приватизації, а також переліку об'єктів комунальної власності, які не підлягають приватизації; визначення доцільності, порядку та умов приватизації об'єктів права комунальної власності [7]. Таким чином, виходячи із власних потреб та спроможностей, ОМС самостійно визначають затребуваність в АЗ комунальної форми власності.

Мета роботи – дослідження сучасного стану структури АЗ, що перебувають у комунальній власності територіальних громад великих,

крупних та найкрупніших міст України за ДБН Б.2.2-12:2019 [8] та обласних центрів для подальшого визначення їхнього потенціалу щодо створення резервів фармацевтичної продукції в умовах прогнозованого дефіциту обласних та міських бюджетів.

Матеріали та методи. Задля реалізації мети роботи використано загальнонаукові методи дослідження: системний підхід, контент-аналіз, порівняння та узагальнення [9]. Окрім цього, відповідно до Закону України «Про доступ до публічної інформації» [10], 10.01.2024 р. було надіслано 22 запити для одержання даних стосовно структури АЗ, що перебувають на підконтрольній уряду України території у комунальній власності територіальних громад міст, та отримано 30 листів-відповідей, що й слугували основним матеріалом дослідження. З огляду на окупацію російською федерацією значної частини Донецької та Луганської областей та АР Крим, нами не надсилалися запити до Донецька, Маріуполя, Луганська, Сімферополя та Макіївки. У зв'язку зі спеціальним статусом Києва і Севастополя та окупацією останнього ці ОМС також не були включені у це дослідження.

Зазначимо, що дане дослідження стосується фармацевтичної безпеки держави та є другим етапом аналізу структури АЗ, що перебувають у власності територіальних громад. Попередньо нами було проаналізовано структуру АЗ, що перебувають у спільній власності територіальних громад [11].

Результати дослідження. З'ясовано, що отримано відповіді від усіх адресатів, проте кількість листів-відповідей (30) значно перевищила кількість запитів (22), позаяк кожен ОМС має власну структуру, що зумовило необхідність перенаправлення запиту до належних розпорядників інформації, зокрема:

– на запит до Запорізької міської ради (МР) отримано відповіді від комунальної установи «Адміністрація з питань охорони здоров'я» Запорізької МР (лист-відповідь від 15.01.2024 № 130/03-12/01зп), Департаменту управління активами Запорізької МР (лист-відповідь від 16.01.2024 № 270/01/01-07/ІЗ-2-Е) та комунального підприємства «Примула» (лист-відповідь від 24.01.2024 № 23);

– Управління охорони здоров'я Криворізької МР листом від 16.01.2024 № П-1-ІЗ/20-01-05 перенаправило запит до комунального підприємства «Фармація» Криворізької МР, звідки надіслав лист-відповідь від 19.01.2024 № 66;

– виконавчий комітет Полтавської МР листом від 12.01.2024 № 04-48/2/125 за належністю перенаправив запит до Управління майном комунальної власності міста Полтавської МР, яке листом від 16.01.2024 надало відповідь за № 01-05-01.1-07/2-зі/2;

– у відповідь на запит до Рівненської МР отримані листи-відповіді від виконавчого комітету Рівненської МР (від 16.01.2024 № 13-6) та Управління охорони здоров'я Рівненської МР (від 16.01.2024 № 01-08/51-64/24);

– виконавчий комітет Сумської МР листом від 15.01.2024 № 8/03.01-08 для розгляду запиту за належністю перенаправив запити до Управління комунального майна та Управління охорони здоров'я Сумської МР, звідки отримані листи-відповіді від 15.01.2024 № 02/10.01-08 та від 17.01.2024 № 24.01-20/3 відповідно;

– на запит до Херсонської МР надійшли листи-відповіді від Департаменту розвитку об'єктів комунальної власності територіальної громади Херсонської МР (від 12.01.2024 № 01-14-2-вих.) та Управління охорони здоров'я Херсонської МР (від 15.01.2024 № П-7).

Слід зазначити, що авторів статті не влаштував лист-відповідь виконавчого комітету Івано-Франківської МР від 12.01.2024 № ІЗ/11-24 за підписом заступника міського голови, оскільки з його контексту вбачається, що АЗ не є закладами охорони здоров'я. Однак попри зазначене вдалось отримати вичерпну відповідь на запитувану інформацію шляхом телефонного зв'язку з відповідачем.

За даними Управління комунальної власності Департаменту економічного розвитку Львівської МР (лист-відповідь від 16.01.2024 № 2202-вих-5827), у комунальній власності міста немає АЗ, проте 39 об'єктів нерухомого майна здаються в оренду з таким самим цільовим призначенням.

Варто зауважити, що у листі-відповіді виконавчого комітету Миколаївської МР від 16.01.2024 № П-5/02.02.03-09/215 вказано, що у комунальній власності міста є дві аптеки, проте зараз вони не здійснюють господарську діяльність.

Як видно з даних, представлених у табл. 1, у комунальній власності понад половини (54,5%) територіальних громад великих, крупних та найкрупніших міст України АЗ відсутні. У власності решти десяти досліджуваних територіальних громад перебуває 87 АЗ, із них один аптечний склад, 23 аптеки та 63 аптечні пункти. При цьому на одну аптеку припадає три аптечні пункти. Майже дві третини АЗ (62,0%) перебувають у комунальній власності трьох міст (Кривий Ріг, Одеса та Запоріжжя).

Таблиця 1

Структура АЗ, що перебувають у комунальній власності територіальних громад великих, крупних та найкрупніших міст та обласних центрів України

№ з.п.	Місто	Кількість			Разом АЗ	
		аптечних складів	аптек	аптечних пунктів	абс.	%
1	Кривий Ріг	1	7	13	21	24,1
2	Одеса	0	2	16	18	20,7
3	Запоріжжя	0	4	11	15	17,2
4	Хмельницький	0	2	8	10	11,5
5	Вінниця	0	3	5	8	9,2
6	Житомир	0	1	5	6	6,9
7	Полтава	0	1	2	3	3,5
8	Ужгород	0	1	2	3	3,5
9	Чернівці	0	1	1	2	2,3
10	Харків	0	1	0	1	1,1
Усього		1	23	63	87	100,0
11–22	Дніпро, Івано-Франківськ, Кропивницький, Луцьк, Львів, Миколаїв, Рівне, Суми, Тернопіль, Херсон, Черкаси, Чернігів – АЗ відсутні					

За результатами дослідження також встановлено, що надання орендних знижок або звільнень від сплати орендної плати АЗ, що перебувають у комунальній власності територіальних громад міст, було лише у Харкові. В інформації Департаменту охорони здоров'я Харківської МР (лист-відповідь від 17.01.2024 № П-3-11/6/0/180-24) зазначено, що у комунальній власності міста є один АЗ – комунальне підприємство «Муніципальна аптека міста Харкова». Рішенням 21-ї сесії Харківської МР 8-го скликання № 496/23 «Про деякі питання нарахування та сплати орендної плати за користування майном комунальної власності Харківської міської територіальної громади під час дії воєнного стану» за період із 24.02.2022 по 30.09.2022 включно за договорами оренди комунального майна, укладеними до 24.02.2022, звільнено від орендної плати всіх орендарів, таким чином, це не стосується виключно АЗ.

Результати попередніх досліджень щодо АЗ комунальної форми власності 22 обласних рад та Київської міської державної адміністрації [11], а також цього дослідження показали, що АЗ, які перебувають у спільній власності територіальних громад та комунальній власності територіальних громад міст, в умовах прогнозованого дефіциту обласних і міських бюджетів не можуть суттєво впливати на доступність лікарських засобів і медичних виробів для населення, а також із

погляду фармацевтичної безпеки не спроможні бути якісною основою для створення резервів зазначеної продукції.

Виходячи з вищевикладеного, вважаємо, що необхідний комплексний аналіз щодо доцільності перебування АЗ у комунальній власності територіальних громад міст в умовах прогнозованого дефіциту обласних та міських бюджетів.

Висновки

1. Реалізуючи своє конституційне право на управління майном, лише 44,5% із 22 великих, крупних та найкрупніших міст України і обласних центрів утримують 87 АЗ, серед них – один аптечний склад, 23 аптеки та 63 аптечні пункти. 62,0% із цих АЗ перебувають у комунальній власності територіальних громад Кривого Рогу, Одеси та Запоріжжя. При цьому лише одна аптека, яка перебуває у комунальній власності територіальної громади міста Харкова, звільнена від орендної плати під час дії воєнного стану.

2. Визначено необхідність обґрунтування доцільності перебування АЗ у комунальній власності територіальних громад міст в умовах прогнозованого дефіциту обласних та міських бюджетів, а також неспроможність цих АЗ із погляду фармацевтичної безпеки бути якісною основою для створення резервів фармацевтичної продукції щодо запобігання та ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій.

ЛІТЕРАТУРА

1. Громовик Б., Мірошнікова І. Пілотний аналіз ситуації в українській фармації під час війни. *Науково-технічний прогрес і оптимізація технологічних процесів створення лікарських препаратів* : матер. ІХ наук.-практ. конф. з міжнар. участю, 22–23 вересня 2022 р. Тернопіль : ТНМУ, 2022. С. 106–107.

2. Аптечний саміт 2023: «Сподіватися на краще, але готуватися до найгіршого». URL: <https://www.apteka.ua/article/683388>.
3. Пашков В.М., Гнедик Є.С. Фармацевтична політика держави в умовах воєнного стану. *Публічне право*. 2022. № 2(46). С. 80–90. DOI: 10.32782/2306-9082/2022-46-8.
4. Ліпич Л., Полінкевич О., Хілуха О., Кушнір М. Стратегічні орієнтири розвитку аптечних закладів комунальної форми власності в поствоєнний період. *Економічний часопис Волинського національного університету імені Лесі Українки*. 2023. № 1(33). С. 101–110. DOI: 10.29038/2786-4618-2023-01-101-110.
5. Штримайтіс О., Карпович Н., Ткачук О., Садовник О. Особливості діяльності аптек у воєнний час на прикладі локальних мереж Рівненської області. *Health & Education*. 2023. № 3. С. 92–97. DOI: 10.32782/health-2023.3.15.
6. Конституція України, прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. (редакція від 01.01.2020). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>.
7. Закон України від 21.05.1997 № 280/97-ВР «Про місцеве самоврядування в Україні» (редакція від 10.12.2023). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80#Text>.
8. ДБН Б.2.2-12:2019 «Планування і забудова територій». Київ : Міністерство регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України, 2019. 185 с. URL: https://e-construction.gov.ua/laws_detail/3260441209981634046?doc_type=2.
9. Важинський С.Е., Щербак Т.І. Методика та організація наукових досліджень : навчальний посібник. Суми : СумДПУ імені А.С.Макаренка, 2016. 260 с. URL: <https://pedagogy.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2017/03/vajinskii-posibnyk.pdf>.
10. Закон України від 13.01.2011 № 2939-VI «Про доступ до публічної інформації» (редакція від 08.10.2023). URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2939-17>.
11. Панькевич О., Ткаченко Н., Шунькіна С., Громовик Б. Аналіз структури аптечних закладів, що перебувають у спільній власності територіальних громад, крізь призму фармацевтичної безпеки держави. *Annals of Mechnikov Institute*. 2023. № 4. С. 111–115. DOI: 10.5281/zenodo.10255687.

REFERENCES

1. Hromovyyk, B., Mirosnikova, I. (2022). Pilotnyi analiz sytuatsii v ukrainskii farmatsii pid chas viiny [Pilot analysis of the situation in Ukrainian pharmacy during the war]. *Naukovo-tekhnichnyi prohres i optymizatsiia tekhnolohichnykh protsesiv stvorennia likarskykh preparativ: mater. IX nauk.-prakt. konf. z mizhnar. uchastiu*. Ternopil. 106–107. [in Ukrainian].
2. Artechnyi samit 2023: “Spodivatsia na krashche, ale hotuvatsia do naihirshoho” [Pharmacy Summit 2023: “Hope for the best, but prepare for the worst”]. Retrieved from: <https://www.apteka.ua/article/683388> [in Ukrainian].
3. Pashkov, V., Hnedyk, Ye. (2022). Farmatsevtichna polityka derzhavy v umovakh voiennoho stanu [Pharmaceutical policy of the state in martial law]. *Publichne pravo*, 2 (46), 80–90. DOI: 10.32782/2306-9082/2022-46-8 [in Ukrainian].
4. Lypych L., Polinkevych O., Khilukha O., Kushnir M. (2023). Stratehichni oriientyry rozvytku aptechnykh zakladiv komunalnoi formy vlasnosti v post voiennyi period [Strategic orientations of development pharmaceutical institutions of communal ownership in the post-war period]. *Ekonomichnyi chasopys Volynskoho natsionalnoho universytetu imeni Lesi Ukrainky*. 1(33):101–110. DOI: 10.29038/2786-4618-2023-01-101-110 [in Ukrainian].
5. Shtrimaitis O., Karpovych N., Tkachuk O., Sadovnyk O. (2023). Osoblyvosti diialnosti aptek u voiennyi chas na prykladi lokalnykh merezh Rivnenskoï oblasti [Features of pharmacy activities in wartime on the example of local networks in the Rivne region]. *Health & Education*. 3, 92–97. DOI: 10.32782/health-2023.3.15 [in Ukrainian].
6. Konstytutsiia Ukrainy. [Constitution of Ukraine] Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> [in Ukrainian].
7. Pro mistseve samovriaduvannia v Ukraini: Zakon Ukrayini [Law of Ukraine “On local self-government in Ukraine”]. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80#Text> [in Ukrainian].
8. DBN Б.2.2-12:2019 “Planuvannia i zabudova terytorii” [Planning and construction of territories]. Retrieved from: https://e-construction.gov.ua/laws_detail/3260441209981634046?doc_type=2 [in Ukrainian].
9. Vazhynskiy, S., Shcherbak T. (2016). Metodyka ta orhanizatsiia naukovykh doslidzhen : navch. posib. [Methodology and organization of scientific research: teaching. manual]. Sumy. 260. Retrieved from: <https://pedagogy.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2017/03/vajinskii-posibnyk.pdf> [in Ukrainian].
10. Pro dostup do publichnoi informatsii: Zakon Ukrayini [On access to public information]. Retrieved from: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2939-17> [in Ukrainian].
11. Pankevych O., Tkachenko N., Shunkina S., Hromovyyk B. (2023) Analiz struktury aptechnykh zakladiv, shcho перебувають у спільній власності територіальних громад, крізь призму фармацевтичної безпеки держави [Analysis of the structure of pharmacy establishments, that are in the common property of territorial communities, through the prism of pharmaceutical safety of the state]. *Annals of Mechnikov Institute*. 4, 111–115. DOI: 10.5281/zenodo.10255687 [in Ukrainian].